
IN MEMORIAM

MAGYAR LÁSZLÓ (1937–1998)

SZABADKA LEVÉLTÁROSA ÉS MŰVELŐDÉSTÖRTÉNÉSZE

Szabadka és Vajdaság művelődéstörténetének ismét nagy vesztesége van: Szekeres László, a Régész után meghalt Kanadában a családlátogatáson ott tartózkodó Magyar László, a Levéltáros. Az egyik is, a másik is a maga területén a szakma első embere volt.

Ha valaki nálunk levéltárost mondott, akkor az első pillanatban Magyar Lászlóra gondolt. Ha netalán később egy kicsit körüljárta a fogalmat, akkor az érdemes elődök, a tiszteletre méltó kortársak egész sora bukkant fel, de az elsőbbséghez még így sem férhetett kétség, függetlenül attól, hogy viszonylag későn, harmincnyolc éves fejjel váltott szakmát és lett levéltáros, s aránylag korán fejezte be pályáját.

A leszűkített keret ellenére is ő volt a doyen, a rangidős, s lassan-lassan, az évek múlásával még a nesztor is, a koridős a magyar nyelvterületen, itt a Vajdaságban.

Egyik könyvében jelent meg, amelynek társszerkesztője és kiemelkedő szerzője volt, az alábbi életrajza: „Magyar László (szül. 1937, Hajdújárás), levéltáros, helytörténész. A gimnáziumot Szabadkán, a filológiát a belgrádi egyetem bölcsészeti karán fejezte be. Több évig német–angol nyelvtanár, majd 1975-től a Szabadkai Történelmi Levéltár szakmunkatársa. 1976-tól bel- és külföldön (Ausztria, Szlovákia, Magyarország) levéltári kutatásokat végez. 1982 és 1987 között az Újvidéki Egyetem Történelemtudományi Intézetének külmunkatársa, 1984-től a Szabadkai Monográfiai Szervezet tagja. Több levéltári kiállítás rendezője, melyek közül legjelentősebb az 1991. évi (*Szabadka évszázadai*). Kutatási területe Szabadka története a középkortól a Monarchia összeomlásáig, különös tekintettel a város művelődéstörténetére. Közel háromszáz cikke,

tanulmánya jelent meg hazai és külföldi kiadványokban magyar, szerbhorvát, német, angol és eszperantó nyelven.”

Aki csak egy kicsit jobban ismerte Magyar Lászlót, az tudja, hogy róla és munkásságáról ennél sokkal, de sokkal többet lehet mondani, s ezt meg is kell tenni egyrészt azért, hogy az életrajzi „váz” emberi formát nyerjen, másrészt pedig, hogy a szakma műve, ezen túl pedig a hely- és művelődéstörténész alakja a maga teljességében bontakozzon ki, vagy legalábbis megközelítő egészében lépjen elő.

Magyar László nyilvánosan is elutasította az illetékes miniszter elhamarkodott megállapítását, mely szerint a levéltárosok „csak állami hivatalnokok”. Ő, teljes joggal, a „csak” ellen berzenkedett, mivelhogy ő valóban nem „csak” hivatalnok, hanem szenvedélyes és értő kutató volt, úgy is mondhatnánk, hogy lelkes búvárló. Persze, nem kell lebecsülnünk azokat az archivistákat sem, akik valóban hivatalnoki módon bogarásznak a poros ügyiratok között, mert ők már azzal is eleget tesznek feladatuknak, amikor becsülettel feldolgozzák és rendezik a levéltárakban felhalmozott iratcsomókat, s ha azokat ügyirat-jegyzékek, mutatók, kartotékok és raktári jegyzékek felállításával, esetleg ezek publikálásával a levéltári fondokat hozzáférhetővé teszik a kutatók részére.

Levéltárosunk erejéből és ambíciójából ennél többre futotta. Ő nemcsak kitűnő levéltáros volt, aki az érdeklődőket el tudta igazítani a szabadkai, részben a hazai és a külföldi levéltárak zerguzos útvesztőiben, s aki segítőkészségéről is ismert volt: ha valaki hozzá fordult, számíthatott egyetlen támogatására (igen sok cikk és tanulmány, helytörténeti munka, sőt nem egy doktori értekezés is született az ő közvetlen részvételével), hanem igencsak számon tartották rendkívül szorgalmas és sikeres kutatóként is. Feljegyezték róla, hogy 1994-ben, egy két hónapos pesti tartózkodása során, mintegy száz tekercs mikrofilmet nézett át – egy-egy göngyöleg tanulmányozása két órát vesz igénybe –, meg ugyanannyi iratcsomót, mintegy hatezer középkori okmány jegyzékét vette kézbe, s közben a szakirodalom átnézésére is futotta idejéből. Ilyen munka, ilyen előzmények után felfedezéseit, meglátásait írásba foglalta, ami ugyan a kutatók esetében a világ legtermészetesebb dolga, de mivel nálunk a publikáló levéltáros ritka madár, nem árt ezt nyomatékosan kiemelni.

Ha tollat ragadott, a nagy buzgalommal és gyakorlattal elvégzett „napszámomunka” után, akkor már biztosra vehettük, hogy fontos közlései lesznek. S ezt ő újra meg újra megtette, tarsolyából állandóan újabbnál újabb művelődéstörténeti adatok kerültek elő. Így 1979. november 10-én, a *Magyar Szóban* jelentette be, hogy rábukkant az első szabadkai és vajdasági magyar újság, az 1848-ban megjelenő *Honunk Állapotának* egyetlen megmaradt példányára. Ugyancsak a *Magyar Szó* Kilátójában, 1990. november 10-én tette közzé, hogy az anyakönyvek megtalálása és keresztülbetűzése után megtalálta Papp Dániel

több, eddig hiányzó életrajzi adatát, így születésének pontos dátumát is, s ezzel egy több évtizedes irodalomtörténeti talányt tisztázott (az 1994-ben megjelenő *Új Magyar Irodalmi Lexikon* ennek ellenére kérdőjellel közli a téves adatot, mintegy jelezve, hogy még a szakma sem kíséri figyelemmel a határon kívüli kutatók eredményeit).

Szabadka múltjának sok ismeretlen, vagy elveszettnek hitt tényét, tárgyi bizonyítékát tárta fel és szintén publikálta, így a város legrégebb, 1690-től 1743-ig használt címeres pecsétjét, a legrégebb látképét (1697). Több évtizedes kutatómunka után tette közzé Szabadka csaknem háromszáz névváltozatát. Se szeri, se száma azoknak az írásainak, amelyekben híres emberek szabadkai kapcsolatairól számol be (Szarvas Gábor, Babits Mihály, Than Mór, Telcs Ede, Blaha Lujza, Latabár Endre stb.). Egészen egyedülálló volt régi térkép-gyűjteménye, amelyből rendszeresen publikált is a *Bácsország* számaiban. Szabadkára vonatkozó dokumentációja hatezer cédulából áll.

A fent említett témakörökből nemrégiben megjelent cikkeinek, tanulmányainak gyűjteménye nagy figyelmet keltett (*Életek, iratok – iratok, életek*, 1994), egy másíknak megjelenése pedig *Iratváltató* címmel jövőre várható, mivelhogy az idei határon túli könyvpályázaton támogatást nyert. Ebbe a sorba tartozik valójában a szabadkai Életjel miniatűrök sorozatában megjelent három tanulmánya is (*Három kincsestár*. Adalékok a szabadkai levéltár, könyvtár és múzeum történetéhez, 1985).

Magyar László egyik specialitása, úgy is mondhatnánk, hogy testhezállós műfaja a levéltári dokumentumkötetek közreadása volt (*Útravaló*. Toncs Gusztáv és Loósz István 1885–1918 közötti pályamű-értékelései, összegyűjtötte, a bevezetőt és a jegyzeteket írta . . ., Életjel, 1981; *Lányi Ernő szabadkai évei*. Életjel, 1996; *Milkó Izidor és könyvtára*. Életjel, 1997), egy másik pedig a tematikus kiadványok előkészítése, amelyeknek egyúttal a legtöbb munkát közreadó szerzője volt, olykor társszerkesztője is (*Koreni–Gyökerek*, 1991; *Szabadka igazgatástörténetéből, 1428–1918*, Bácsország könyvek I., 1996; *Gymnasium, 1747–1997*, Bácsország könyvek II., 1997).

Az idén már nem tervezett tanulmányutat, úgy gondolta, hogy a betakarítás, a begyűjtés éveit után elérkezett a rendezés, a formába öntés időszaka. Ezt jobbra nyugdíjas éveire tervezte, de néhány munkáját előlegben is befejezte.

Két befejezett kéziratot hagyott maga után. Az egyikben megírta Szabadka rövid történetét a legrégebb időktől 1918-ig. Minden jel arra mutat, hogy a gondos kutatómunka után ez a mű sokkal teljesebb lesz Iványi István egyébként kitűnő, 1886-ban és 1892-ben kiadott városmonográfiájánál. Ez reális, sőt természetes elvárás, hiszen minden generációnak meg kellene írnia a maga monográfiáját az új adatok és az új szempontok tükrében. Magyar László művével alighanem több nemzedék mulasztását is pótolni fogja.

A másik kéziratával is hézagpótló munkát ígér. Ebben Szabadka eddig legteljesebb középkori okmánytárát fogja adni, latin eredetiben és magyar fordításban. A kötet jelentőségét alighanem az az adat mutatja a legjobban, hogy Iványi István a maga korában kilenc Szabadkára vonatkozó középkori okmányra hivatkozott, Magyar László viszont csaknem hetvenről (!) tud.

E kettőn kívül még tizenegy projektumáról tudunk, azaz összesen tizenháromról, amelynek anyaga tizenhárom dobozban lapul. Ezek közül is néhány csaknem nyomdakész állapotban van, így egy Palicsra vonatkozó dokumentumkötet, az 1848–49-es szabadságharc okmányainak gyűjteménye (ebben az esetben is Iványi István a mérce: *A Híd* 1998. évi márciusi emlékszámában mutatóban olyan dokumentumokat tett közzé, amelyeket a híres előd nem használt fel a *Szabadka és vidéke 1848/49-ben* című, 1886-ban kiadott okmánytárában), begyűjtötte a pesti turkológusok segítségével a Szabadkára vonatkozó török kori emlékeket, és így tovább.

Hinni szeretnénk, hogy Magyar László eddigi eredményes igyekezete halálával nem vész kárba, az utókor majd eredményesebben sáfárkodik a hagyatékkal, mint a jelenkor az életművel. Intézménye, a Szabadkai Városi Levéltár, ahol munkáséletének javát letöltötte, nem túlzottan méltányolta buzgóságát (olykor még a depókba való lejárását is megtiltották neki), gyanakvással kísérték törekvéseit, megkérdőjelezték eredményeit, megfosztották a megérdemelt elismerésektől.

A helyi önkormányzat is csak az utóbbi időben döbbsen rá a csendes és szerény Magyar László munkásságának jelentőségére, s támogatta több könyvének megjelenését, a szívügyének tartott *Bácsorszá*g megindítását és fenntartását. A legjelentősebb községi társadalmi elismerést, a Pro Urbe – A városért díjat azonban már csak post mortem kaphatja meg. Magyar László még életében több elismerést érdemelt volna, nagy hálátlanság lenne, ha értékes és fontos szolgálatait halála után sem méltányolnák jobban . . .

KALAPIS Zoltán